

РЕГІОНАЛЬНІ ТЕХНОГЕННІ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Визначено, що забруднення навколишнього середовища становить загрозу національній безпеці, оскільки не тільки погіршує рівень життя населення, а й провокує екологічно вмотивовані протести. За наступними параметрами проаналізовано основні техногенні загрози, що мають місце у 27 регіонах України протягом останніх 5 років: динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, динаміка скидів забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, динаміка накопичення відходів I-III класів небезпеки, динаміка зростання/зменшення площ, зайнятих під тверді побутові відходи. Запропоновано „точковий підхід” до усунення зазначених загроз.

Ключові слова: національна безпека, техногенні загрози, забруднення навколишнього середовища, екологічно вмотивовані протести, утилізація відходів виробництва і споживання.

Баталов А.А.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ТЕХНОГЕННЫЕ УГРОЗЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Определено, что загрязнение окружающей среды представляет угрозу национальной безопасности, поскольку не только ухудшает уровень жизни населения, но и провоцирует экологически мотивированные протесты. По следующим параметрам проанализированы основные техногенные угрозы, имеющие место в 27 регионах Украины в течение последних 5 лет: динамика выбросов загрязняющих веществ в атмосферный воздух, динамика сбросов загрязненных сточных вод в поверхностные водные объекты, динамика накопления отходов I-III классов опасности, динамика роста/уменьшения площадей, занятых под твердые бытовые отходы. Предложен „точечный подход” к устранению указанных угроз.

Ключевые слова: национальная безопасность, техногенные угрозы, загрязнение окружающей среды, экологически мотивированные протесты, утилизация отходов производства и потребления.

Batalov O.

REGIONAL TECHNOLOGY-RELATED THREATS FOR NATIONAL SAFETY OF UKRAINE

It has been determined that pollution of environment threatens the national safety, not only through worsening the level of people life, but also resulting in environmentally reasonable protests. The main technology related threats, existing in 27 regions of Ukraine within the last five years, have been analyzed on such parameters as: dynamics of atmospheric air pollution, dynamics of discharge of waste water to surface water objects, dynamics of accumulation of wastes of I-III class of hazard, dynamics of increase/decrease of site areas for solid municipal waste, endangering the national (environmental) safety of Ukraine. A „rifle approach” has been offered to rectify the indicated threats.

Key words: national safety, technology related threats, pollution of environment, environmentally reasonable protests, utilization of production and consumer waste.

У сучасному світі зростає значення техногенних загроз національній безпеці держави. Забруднення навколишнього

середовища не тільки погіршує рівень життя населення (зокрема, впливає на здоров'я та демографічні процеси), але й провокує екологічно вмотивовані протести (що безпосередньо впливають на внутрішньополітичну стабільність). Так, за даними Міністерства захисту навколишнього

середовища Китаю, протягом останніх 15 років кількість екологічно вмотивованих протестів у КНР щороку зростає на 30% [1] і вже досягла показника у декілька десятків тисяч на рік [2]. Причиною такої кількості „екологічних” протестів у Китаї є те, що країна (згідно з офіційною позицією КПК, висловленій на XVIII з’їзді [3]) перебуває на межі екологічної катастрофи (зокрема, за даними Світового банку, щороку тільки від смогу помирає близько 750 тис. китайців [1]). У США та країнах ЄС також часто відбуваються протести проти забруднення навколишнього середовища (внаслідок здобичі нафти на морському шельфі, газу зі сланців та ін.), що супроводжуються сутичками з поліцією та арештами сотень учасників [див., напр.: 4, 5]. Останніми роками зростає кількість екологічно вмотивованих протестів у Росії [6] (зокрема, значного висвітлення у ЗМІ набула спроба штурму активістами Greenpeace нафтовидобувної платформи „Прирозломна” [7]). „Екологічні” протести мають місце й в Україні. Зокрема, широкого розголосу у 2012 р. набув протест мешканців м. Маріуполя проти забруднення повітря [8], а у 2013 р. – громадські протести проти здобичі компаніями „Shell” та „Chevron” сланцевого газу на території Харківської, Донецької, Львівської та Івано-Франківської областей [9].

Метою статті є дослідження техногенних загроз національній безпеці України, що мають місце у 27 регіонах протягом останніх 5 років, та запропонування „точкового підходу” для усунення зазначених загроз.

Дослідженням впливу техногенних загроз на національну безпеку України займаються Є. Яковлев та Ю. Скалецький (оцінка регіональних еколого-ресурсних і еколого-техногенних загроз національній безпеці) [10], Л. Яценко та С. Іванюта (розробка системи індикаторів стану екологічної безпеки) [11], Д. Бірюков (дослідження взаємозв’язку між процесами урбанізації та впливом техногенних чинників на забезпечення національної безпеки) [12], С. Кондратов (аналіз ролі критичної інфраструктури) [13], Н. Пахомова (дослідження загроз техногенного забруднення водних об’єктів) [14] та інші.

На цей час у більшості регіонів України мають місце такі техногенні загрози:

- значна частина очисних споруд та газоочисного обладнання на підприємствах промисловості та житлово-комунального господарства (ЖКГ) є фізично зношеними, внаслідок чого до атмосфери потрапляють шкідливі речовини, а до водних об’єктів – недостатньо очищені стоки;

- промислові та інші небезпечні відходи утилізуються недостатньою мірою, внаслідок чого відбувається їх накопичення (перш за все на території підприємств-виробників);

- наявні сміттєзвалища та полігони перевантажені побутовими відходами, що провокує утворення несанкціонованих звалищ сміття.

На підставі систематизації даних з „екологічних паспортів” [докладніше див. 15] 27 регіонів України (24 області, АР Крим, міста Київ та Севастополь) за 4 параметрами (динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, динаміка скидів забруднених зворотних вод у поверхневі водні об’єкти, динаміка накопичення відходів I-III класів небезпеки, динаміка зростання/зменшення площ, зайнятих під тверді побутові відходи) було отримано актуальні результати.

Протягом останніх 5 років зростання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря [див. 15] мало місце у Черкаській (у 2011 р. порівняно з 2008 р. – на 16,2 тис. т), Запорізькій (на 9,4 тис. т), Житомирській (на 6,3 тис. т), Херсонській (на 5,3 тис. т) та Чернівецькій (на 2,4 тис. т) областях. Незначне зменшення викидів, що спостерігалось у промислово розвинутих регіонах (приміром, у Донецькій та Дніпропетровській областях) може бути пояснене в першу чергу впливом світової економічної кризи, проте суттєвого значення для покращення стану навколишнього середовища вказаний процес не мав. Зависокими лишаються викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у таких областях, як Харківська (у 2011 р. – 303 тис. т), Київська (у 2011 р. – 278,6 тис. т), Львівська (у 2012 р. – 253,9 тис. т), Полтавська (у 2011 р. – 181,3 тис. т), та безпосередньо у м. Києві (у 2011 р. – 254,5 тис. т).

Зростання скидів забруднених зворотних вод у поверхневі водні об’єкти протягом останніх років мало місце в АР Крим (у 2010 р. у порівняно з 2008 р. – на 25,2 млн куб м), у Луганській (у 2011 р. у порівняно з 2008 р. – на 74 млн куб м) та Херсонській (на 4,3 млн куб м) областях [докладніше див.: 15]. У більшості

промислових регіонів ситуація покращилась (у Запорізькій області у 2011 р. порівняно з 2008 р. скиди зменшилися на 307,9 млн куб м, у Дніпропетровській – на 141,7 млн куб м, у Донецькій – на 60,3 млн куб м). Однак скиди забруднених зворотних вод у поверхневі водні об’єкти лишаються завищеними у таких регіонах: Одеська (у 2011 р. – 117,4 млн куб м) область, міста Київ (у 2011 р. – 320,2 млн куб м) і Севастополь (у 2011 р. – 22,5 млн куб м).

Найбільшими темпами накопичення відходів І-ІІІ класів небезпеки (тобто особливо небезпечних) протягом останніх 5 років відбувалось на території таких регіонів, як Полтавська (у 2011 р. порівняно з 2008 р. кількість накопичених відходів зросла на 16327,2 тис т), Сумська (на 95,2 тис т), Запорізька (на 67,4 тис т), Харківська (на 29,8 тис т) та Херсонська (на 14 тис т) області, в АР Крим (у 2010 р. порівняно з 2008 р. – на 177,3 тис т) та безпосередньо у м. Києві (у 2011 р. порівняно з 2008 р. – на 11 тис т). Незважаючи на прийняті заходи, лишається завищеною кількість відходів І-ІІІ класів небезпеки у Донецькій та Дніпропетровській областях [докладніше див. 15].

Значну загрозу довкіллю та здоров’ю населення становлять промислові відходи, накопичені на території підприємств-виробників. Наприклад, у межах м. Вінниця на території ВО „Хімпром” безпосередньо на березі р. Тяжлівка зберігається понад 400 тис. т відходів хімічного виробництва (фосфогіпсу та фосфатних шлаків) [16]. Практично у всіх регіонах України пестициди, заборонені до використання, зберігаються без належного дотримання заходів безпеки. Так, на території Вінницької області станом на 1 січня 2011 р. було накопичено 1750 т пестицидів [17], на території Дніпропетровської області станом на 16 січня 2011 р. – 411,5 т [18], на території Кіровоградської області станом на 1 січня 2011 р. – 955,746 т [19], на території Черкаської області станом на 1 січня 2012 р. – 622 т [20].

Збільшення площ, зайнятих під тверді побутові відходи (ТПВ), протягом останніх 5 років мало місце у Донецькій (у 2011 р. порівняно з 2009 р. – на 359 га), Харківській (у 2011 р. порівняно з 2008 р. – на 362,1 га), Сумській (у 2010 р. порівняно з 2008 р. – на 322,3 га), Львівській (на 172,6 га), Кіровоградській (на 159 га), Хмельницькій

(на 63,6 га) та Полтавській (на 32,7 га) областях [див. 15]. Стрімке накопичення відходів відбувається перш за все у тих областях (Хмельницька, Сумська, Кіровоградська), на території яких відсутні заводи з переробки ТПВ. У регіонах, де такі заводи існують, зазвичай спостерігається або поступове зменшення площ, зайнятих під ТПВ (за останні 3-4 роки у середньому на 20-35 %), або збереження попередніх показників. Наприклад, у Київській області площі, зайняті під ТПВ, у 2011 р. порівняно з 2008 р. скоротилися на 69,3 га, а у Дніпропетровській області та АР Крим показники протягом зазначеного періоду не змінилися (348,8 та 288,8 га відповідно). Винятком є тільки Харківська та Донецька області (збільшення площ, зайнятих під ТПВ, за останні 4 роки у середньому в 2-7 разів), у яких такі заводи наявні. Зазначена ситуація є показником того, що наявні потужності заводів із переробки ТПВ потребують негайної модернізації.

Слід зазначити, що накопичені на території українських регіонів ТПВ потрібно розглядати не тільки в контексті їх негативного впливу на навколишнє середовище, але й враховувати, що завдяки інноваційним технологіям їх повторне використання може дати позитивний економічний та безпековий ефект. Так, у розвинутих країнах світу відходи виробництва і споживання завдяки технологіям сортування та рециклінгу вважаються джерелом „вторинних” ресурсів (металів, скла, паперу, текстилю, полімерів, асфальту, що можуть бути повторно використані у виробництві) та енергетичною сировиною для паливної енергетики (що дозволяє підвищити енергетичну безпеку держави) [21]. Органічні відходи можуть бути використані для виробництва компосту та біогазу.

На підставі вищенаведеного аналізу можна зробити висновок, що зазначені техногенні загрози різною мірою актуальні в регіонах України, що вимагає впровадження „точкового підходу”, котрий передбачає концентрацію зусиль безпосередньо на усуненні актуальних для кожного конкретного регіону загроз:

- проведення модернізації систем пило- та газоочисних установок на підприємствах промисловості та ЖКГ у Запорізькій,

Черкаській, Херсонській, Житомирській та Чернівецькій областях;

- інтенсифікація модернізації очисних споруд на підприємствах промисловості та ЖКГ в АР Крим, у Луганській та Херсонській областях;

- проведення заходів щодо негайної утилізації відходів I-III класів небезпеки у Полтавській, Миколаївській, Сумській, Запорізькій, Херсонській, Вінницькій, Харківській, Івано-Франківській, Кіровоградській областях, в АР Крим та у м. Києві;

- продовження ефективної утилізації відходів I-III класів небезпеки у Донецькій та Дніпропетровській областях;

- проведення заходів щодо утилізації накопичених пестицидів у Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській та Черкаській областях;

- посилення заходів безпеки на складах зберігання промислових відходів (у всіх регіонах України);

- будівництво нових (або модернізація наявних) сміттєзвалищ та полігонів у Сумській, Донецькій, Кіровоградській, Харківській, Львівській, Херсонській, Хмельницькій, Полтавській, Вінницькій, Чернігівській, Черкаській та Житомирській областях;

- розробка заходів щодо будівництва заводів із переробки ТПВ у випадку Львівської, Хмельницької, Сумської, Кіровоградської, Черкаської, Вінницької, Херсонської та Житомирської областей;

- проведення модернізації заводів із переробки ТПВ з метою збільшення їх потужності у Харківській та Донецькій областях.

Також у всіх регіонах України доцільним є проведення інформаційних заходів (зокрема, інформування населення щодо ефективності дій по утилізації відходів виробництва та споживання, покращенню стану навколишнього середовища, впровадженню інноваційних екологозберігаючих технологій у виробництво та домогосподарство), що дозволить попередити екологічно вмотивовані протести та забезпечити національну безпеку держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова Е. Экологическая ситуация в Китае – проблема для всего мира [Електронний ресурс] / Е. Власова. – Режим доступу : http://bellona.ru/articles_ru/articles_2013/1363180361.2.
2. „Великая эпоха” проанализировала деятельность компартии Китая [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epochtimes.com.ua/ru/opinion/china/velikaya-epokha-proanalizirovala-deyatelnost-kompartii-kitaya-107270.html>.
3. Ань Б. Китай на грани экологической катастрофы: необходимы срочные меры [Електронний ресурс] / Б. Ань – Режим доступу : <http://inosmi.ru/world/20130307/206719200.html>.
4. Массовые аресты и разгон экологических протестов в Ричмонде [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://trueinform.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=17551>.
5. Новые экологические протесты в Европе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aitrus.info/node/3220>.
6. Экологические протесты как зеркало политической жизни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://krivoe-zerkalo.ru/node/13990>.
7. Активисты „Гринпис” поднялись на платформу „Газпрома” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2013/09/130918_gazprom_greenpeace_platform_protest.shtml.
8. Коллективное обращение жителей города Мариуполя к Президенту Украины В. Януковичу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.onlinepetition.ru/fafef0/petition.html>.
9. Выступления против разработки сланцевого газа – вопрос не экологический, а политический. Интервью с министром природных ресурсов О. Проскуряковым [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kommersant.ua/doc/2246237>.
10. Яковлев Е. Оцінка регіональних еколого-ресурсних та еколого-техногенних загроз національній безпеці України / Є.О. Яковлев, Ю.М. Скалецький, С.П. Іванюта, Л.М. Якушенко. – 2-е вид., доп. – К.: НІСД, 2011. – 32 с.
11. Яценко Л. Обґрунтування індикаторів стану екологічної безпеки України / Л.Д. Яценко, С.П. Іванюта // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1 (26). – С. 134-138.
12. Бірюков Д.С. Техногенні та екологічні проблеми урбанізації / Д.С. Бірюков // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 2 (27). – С. 135-141.
13. Бірюков Д. Стратегія захисту критичної інфраструктури в системі національної безпеки держави / Д.С. Бірюков, С.І. Кондратов // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 3 (24). – С. 107-113.
14. Пахомова Н. Проблеми і техногенні загрози водних ресурсів України [Електронний ресурс] / Н. Пахомова. – Режим доступу : <http://dialogs.org.ua/ru/project/page16517.html>.
15. Екологічні паспорти регіонів України. Данні Міністерства екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/index.php/protection/protection1>.
16. Яворська О. Екологічні проблеми Вінницької області та шляхи їх вирішення / О.Г. Яворська // І-й Всеукраїнський з'їзд екологів: міжнар. наук.-техн. конф., 4-7 жовтня 2006 р.: тези допов. – Вінниця, 2006. – С. 188.
17. Екологічний паспорт Вінницької області (2010 рік) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- <http://www.menr.gov.ua/index.php/protection/protection1/vinnyska>.
18. Екологічний паспорт Дніпропетровської області (2011 рік) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/index.php/protection/protection1/dnipropetrovska>.
 19. Екологічний паспорт Кіровоградської області (2011 рік) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/index.php/protection/protection1/kirovogradska>.
 20. Екологічний паспорт Черкаської області (2011 рік) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/index.php/protection/protection1/cherkaska>.
 21. Современные решения по переработке твердых бытовых отходов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://alfa-spk.com/sovremennye_resheniya_po.

УДК: 327(88)

Гольцман К.О.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

ФІНАНСОВА КРИЗА ТА ДЕМОКРАТІЯ: ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ НА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОЗОНІ

Досліджується вплив поточної фінансово-економічної кризи в ЄС на демократичні процеси в центрі, периферії та на наднаціональному рівні цього інтеграційного об'єднання. На прикладі спроб подолання боргової кризи в Греції в 2010-2012 рр. стверджується, що політика фінансової дисципліни, яка застосовується на периферії ЄС під тиском міжнародних кредиторів, призводить до згорання демократичних процесів в цих країнах. На наднаціональному рівні ЄС помітна тенденція до частішого використання механізму кондиціональності, шляхом якого міжнародні фінансові еліти отримують потужні важелі впливу на політичні процеси в Єврозоні.

Ключові слова: фінансова криза, фінансова дисципліна, демократія, Єврозона, периферія.

Гольцман К.А.

ФИНАНСОВЫЙ КРИЗИС И ДЕМОКРАТИЯ: ВЛИЯНИЕ ФИСКАЛЬНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ НА ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В ЕВРОЗОНЕ

Исследуется влияние текущего финансово-экономического кризиса в ЕС на демократические процессы в центре, периферии и на наднациональном уровне этого интеграционного объединения. На примере попыток преодоления долгового кризиса в Греции в 2010-2012 гг. утверждается, что политика финансовой дисциплины, которая применяется на периферии ЕС под давлением международных кредиторов, приводит к сворачиванию демократических процессов в этих странах. При этом на наднациональном уровне ЕС все более заметна тенденция к частому использованию механизма кондициональности посредством которого международные финансовые элиты получают мощные рычаги влияния на политические процессы в Еврозоне.

Ключевые слова: финансовый кризис, финансовая дисциплина, демократия, Еврозона, периферия.